

Formation of self-confidence in prospective teachers-psychologists through the creative use of media technologies

M.T. Koshanova^{1}, D.S. Kakabaeva¹, A.K. Abdirkenova², G.K. Tokkulina³, Zh.T. Koshanova⁴*

¹L.N.Gumilyov Eurasian National University (Nur-Sultan, Kazakhstan),

²A.Baitursynov Kostanay regional university (Kostanay, Kazakhstan),

³Kainar Academy (Almaty, Kazakhstan),

⁴M.Kozybaeva North Kazakhstan State University (Petropavlovsk, Kazakhstan)

Abstract

The article examines theoretical and practical approaches and features of the creative use of media technologies to increase the student's self-confidence. In the course of the study, the views of a number of foreign scientists who dealt with the issues of self-knowledge of the future specialist, and the judgments of Kazakhstani scientists who have made a huge contribution to the improvement of professional competencies are considered. In the creative use of media technologies in various aspects, the analysis of the features of self-regulation of mental mechanisms, self-awareness and self-confidence in cognitive and emotional communication with one's own self, its essence and the content of the role is carried out. A comparative analysis of the goals and objectives set for students, the significance of the conditions for the development of the social environment and their independent role for identifying skills and abilities to "evaluate" is also carried out. Through "self-realization", "self-esteem", "self-determination", "self-development", "self-knowledge", effective use of media technologies, it has been determined that creativity is a way of building self-confidence.

Keywords: creativity; self-realization; competent; self-confidence; self-sufficiency; media technologies.

Редакцияға 03.04.2022 қабылданды

FTAMP 14.07.07

<https://doi.org/10.51889/2022-2.2077-6861.26>

Б.Б. САДЫҚОВА¹, Ұ.Ә. ЕСНАЗАРОВА¹, А.А. ТОҚБЕРГЕНОВА¹

¹Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті (Алматы, Қазақстан),
bagila_95_12@mail.ru

**ҚАШЫҚТЫҚТАН ОҚЫТУ ЖАҒДАЙЫНДА БІЛІМ БЕРУ ЖӘНЕ ТҰЛҒАНЫ
ҚАЛЫПТАСТЫРУ ЖҮЙЕСІНДЕГІ СУБЛИМАЦИЯ МЕН АУЫТҚУ**

Аңдатпа

Уақыт көрсетіп отырғандай, Қазақстандағы білім беру жүйесіндегі қашықтықтан оқыту әдістері (ҚОӘ), қашықтықтан оқыту кезінде орта және жоғары оқу орындарындағы оқыту үрдісінде бейне дәрістер белсенді және табысты қолданылғанына қарамастан, пандемияға жеткілікті дайын болмады. Орта және жоғары оқу орындарында ҚОӘ-ні қолданудың 2 жылдық тәжірибесі бізге осы технологияның артықшылықтары мен кемшіліктерін анықтауға және оны дамытудың болашақ траекториясының контурларын анықтауға мүмкіндік берді. Пандемия кезінде қашықтықтан оқытудың артықшылықтары мен кемшіліктері көптеген авторлардың еңбегінде терең талданып, төтенше жағдайларда қашықтықтан оқытуға балама жоқ екенін негіздеді. Біз мақаламызда осы еңбектерге сүйене отырып, ҚОӘ психологиялық-педагогикалық негіздеріне ерекше тоқталғымыз келеді. Өйткені ҚОӘ жағдайында психологиялық – физиологиялық процестердің танымдық қызмет технологиясын жеткілікті түрде қамтымайды. Қашықтықтан оқытуда мектеп мұғалімдері мен университет оқытушылары ең алдымен,

оқушылар мен студенттердің психологиялық ерекшеліктерін ескере отырып, берілген тақырыпты эмоционалды қабылдауға жағдай жасауы керек. Сенсорлық немесе эмоционалды қабылдаусыз білім күшті ассимиляциядан айырылады. Сонымен қатар, мұғалімдер мен оқытушылар психология саласында белгілі бір білімге ие болуы керек, өйткені үлкен компьютерлік жүктемелер кезінде студенттер әртүрлі психикалық ауытқуларға тап болуы мүмкін. Нормадан ауытқу байқалғанда мұғалімдер теріс және оң бағытты да білуі өте маңызды. Оң ауытқулар кезінде мұғалімнің рөлі уақытылы анықтаудан, содан кейін осы үрдісті шоғырландырудан және күшейтуден тұрады. Теріс ауытқулар болған жағдайда ауытқу себептерін мұқият талдау қажет. Бірақ мұны оқушы мен мұғалімді жақындастырмай, керісінше алыстататын компьютер арқылы қалай жүзеге асыруға болады? Бұл кедергіні қалай жеңуге болады? Бұл қаншалықты мүмкін? Мақалада осы сұрақтарға жауап алу үшін, оқушының терең қызығушылығы мен жоғары жауапкершілігі сублимацияның көрсеткіші бола алатындығы анықталып, зерттеу жүргізілді.

Түйін сөздер: қашықтықтан оқыту; ауытқу; сублимация; тұлғаны қалыптастыру; білім беру; педагогика; психология.

Кіріспе. Қашықтықтан оқытуда мұғалім оқушының осы пәнге тұрақты қызығушылығын ояту үшін өзінің пәнін, сол пәннің оқу бағдарламасына қарағанда тереңірек және кеңірек білуі керек. Бұл сонымен қатар күндізгі оқу түрінің артықшылықтарын өтеу үшін қажет. Оқушының терең қызығушылығы мен жоғары жауапкершілігі Сублимацияның көрсеткіші бола алады, оны Зигмунд Фрейд ашқан психологиялық қорғаныс түрлерінің бірі ретінде қарастыруға болады. Бұл дегеніміз энергияның төменгі түрлерін жоғары деңгейге түрлендіру. Мысалы, жыныстық энергияны шығармашылық белсенділікке айналдыруға, өмірлік мақсаттарға жету үшін пайдалануға болады, сондықтан мұғалім психолог маман болуы керек.

Психологиялық ғылымда сублимация-бұл адамға «адам келбетін» сақтауға көмектесетін қорғаныс механизмі ретінде қарастырылатын ұғым. Сублимацияның арқасында негізгі қажеттіліктерді қанағаттандыруда мүмкіндігінен айырылған адам зиянды болмайды. Ол өмірлік міндеттерге қол жеткізу, шығармашылық жобаларды құру және т.б. үшін теріс энергияны пайдаланады [1].

Сублимация күйі-бұл психологияда жағымсыз энергиядан немесе жағымсыз сезімдерден қорғау әдісі ретінде сипатталған процесс, оны өзіңізге және қоғам үшін пайдалы бағытқа бағыттауға болады. Осылайша, адам өсіп келе жатқан шиеленісті жеңілдете

алады және кез-келген оң мақсатқа жету үшін мүмкіндік береді. Сублимация ұғымының анықтамасы латынның «сублимус» сөзінен шыққан, ол биіктікті, руханиятты білдіреді.

Алғаш рет девиантты мінез-құлықты түсіндіруді Э.Дюркгейм ұсынды. «Қоғамдық еңбекті бөлу туралы және «өзін – өзі жоғалту: элеуметтанулық зерттеу» еңбектерінде ол қоғамның қалыпты және дисфункционалды, қалыптан тыс жағдайын, аномияны зерттеді. Бұл қоғамның элементтері сәйкес келмеген, негізгі құндылықтар жоғалған, қақтығыстар толқыны өсіп, идеалдар мен нормалар жоғалған кездегі жағдайы. Адамдар өмірге деген қызығушылығын, белгісіздік пен бағытын жоғалтады, мінез-құлықтағы девиант белсенді түрде көрінеді.

Тұрақты жұмыс істейтін нейрон миелин деп аталатын арнайы заттың қабығымен жабылған. Бұл зат электр импульстарының өткізгіші ретінде нейронның тиімділігін едәуір арттырады. Сіз өзіңіздің «миелиндік Гүлдену» жылдарыңызда мақсатты және үнемі жасайтын барлық нәрсе миыңызда күшті және тармақталған нейрондық жолдар жасайды. Сондықтан адамның генийі балалық шақта жиі көрінеді. Сондықтан кішкентай шаңғышылар сізді тау бөктерінде соншалықты таң қалдырады, сіз қанша тырыссаңыз да игере алмайсыз. Сондықтан балиғат кезінен бастап шет тілдерін үйрену қиынға соғады. Ересек адам ретінде сіз шетелдік сөздерді есте сақтай аласыз, бірақ көбінесе оларды өз ойларыңызды білдіру үшін тез жинай алмайсыз. Бұл ауызша жад

сізде миелинмен жабылмаған жұқа нейрондарда шоғырланғандықтан болады. Күшті миелинді нейрондық байланыстар сізде жоғары ақыл-ой белсенділігімен айналысады, сондықтан жаңа электр импульстары бос нейрондарды табуы қиынға соғады. Нейрондық байланыстарды өзгерту техникасы немесе практикасы жұмыс істеуі үшін оны күн сайын кем дегенде 21 күн, жақсырақ 40 күн жасау керек (жаттығулар). Мұның бәрі проблемаға және оның сізге әсер ету күшіне байланысты. Дәл осындай кезең тұрақты нейрондық байланыс құру үшін қажет. Біздің миымыздың тағы бір қасиеті-бұл нейропластика деп аталатын сыртқы жағдайлардың әсеріне байланысты нейрондық байланыстарды өзгерту мүмкіндігі. Жақын жерде мидың тағы бір маңызды қасиеті «Нейропластика» жүреді [2].

Нейропластика - сыртқы жағдайлардың әсеріне байланысты мидың нейрондық байланыстарды өзгертуінің таңғажайып қабілеті.

Адамдар кез-келген дағды мен нәтижені игере алады. Сізге қандай да бір дағды немесе процесті игеру үшін, іс-әрекетті күн сайын жалғастыру керек, ал сол кезде нейрондық байланыс күшейтіліп, дамиды.

Зерттеудің әдіснамасы. Зерттеу жалпы ғылыми және арнайы әдістерге негізделген. Жүйелік тәсіл қолданылды. Жалпы ғылыми әдіснамалық принциптердің жиынтығы, сублимацияның жан жақты оң теріс әсерлері айқындалып, ғалымдардың тұжырымдамаларына анализ жасалды. ҚОӘ - кезінде оқушыларды оңтайлы оқыту жолдары, ҚОӘ нің әлсіз және осал тұстары анықталып, талданды. Тәжірибе жасау кезінде оқыту, зертханалық жұмыс, өзіндік жұмыс әдістері қамтылды. Жұмыста сипаттамалық әдіс, салыстырмалы талдау әдістері де қолданылады. Пандемия кезеңінде қашықтықтан білім беруге арналған шетелдік білім беру мұғалімдерінің мақалаларын, бейнематериалдарын, блогтарын ала отырып, зерттеу негізінде Еуропа елдерінің тәжірибелері де қарастырылды.

Нәтижелер және талқылау. Көптеген адамдарда сана жағымсыз сезімдер мен

естеліктерге бейім. Бұл проблема олардың өмірін саналы түрде өзгерту жолындағы негізгі мәселелердің бірі болып саналады. Ол сонымен қатар нейрондық байланыстарға негізделген.

Біз оқушыны іштей өзгертетін және айналаңыздағы әлемді жақсы жаққа өзгерте бастайтын жаңа нейрондық байланыстар құруды ұсынамыз. Күн сайын бір нәрсені қайталау сияқты қарапайым әрекет. Бастау үшін күнделікті жасап көріңіз және нәтижеге қараңыз. Осыдан кейін сіз нейрондық байланыстардың қайта жазылғанын сезіне бастайсыз.

Әрине, орта мектеп оқушылары да, студенттер де белгілі бір қиындықтарға тап болады, оларды келесідей жеңуге болады. Сонымен, агрессия инстинктінің бұзылуы өзін-өзі жоғалтуға әкеледі, соның арқасында адам өз өміріне көңілі толмайды. Бұл студенттер мен жоғары сынып оқушыларында көп байқалады. Агрессияны «жинауға» болмайды, сіз «босату» тәсілдерін табуыңыз керек. Міне, олардың кейбіреулері:

1. Психоанализ әдістерімен агрессияны сублимациялау.

2. Эмоционалды тәжірибені жансыз заттарға көшіру.

3. Спортпен айналысу. Ең жақсы нұсқа – жарыстың аспектісі бар спорт.

4. Шығармашылық қызмет түрлерімен айналысу.

Жоғарыда аталған 4 ереже алғашқы жуықтауда сублимация технологиясын қалыптастырады, бірақ бұл процесті басқару, біздің ойымызша, қоғамдағы ауытқуды бақылау арқылы жүзеге асырылады және әлеуметтік бақылау функциясы аясында жүзеге асырылатын белгілі бір санкциялар, нормалар мен ережелерді қолдану арқылы жүзеге асырылады. Әдетте қоғамда ауытқуды бақылау асимметриялы, оң ауытқу - мақұлданады, теріс ауытқу – айыпталады [3].

Сублимацияны дұрыс қолдана алатын адам өзіне де, басқаларға да тиімді пайда әкелетін жетілген тұлға болып саналады. Сондай-ақ, сублимация нақты өмірдегі қақтығыстарды болдырмайды, мысалы, көркем шығармада

болып жатқан оқиғаларға ішкі деструктивті импульстарды жобалау мүмкіндігі оларды іс жүзінде жүзеге асыруға деген ұмтылысты азайтады. Сондықтан сублимация процесі басқаларға қатысты зорлық-зомбылық немесе қылмыс жасау ықтималдығын азайтады.

Психологиядағы жою-бұл өз энергиясын әртүрлі іс-әрекеттерге бағыттауға мүмкіндік беретін құбылыс. Оларға мыналарды жатқызуға болады:

- 1) ғылыми зерттеулер;
- 2) өнер туындыларын жасау;
- 3) әлеуметтік қызмет түрлері;
- 4) шығармашылықтың басқа түрлері;
- 5) спорт, хобби.

Сублимация - бұл күнделікті өмірде жиі кездесетін құбылыс. Қазіргі психологияда ішкі мотивтер көбінесе шығармашылық іс-әрекетте, спортта, музыка мен би сабағында көрінеді деп саналады. Спорттық жарыстарға қатысу сублимация әрекетінің жиі мысалы болып табылады. Фитнес немесе әуесқой спортпен шұғылдану сонымен қатар белсенді жаттығулар сублимацияның тиімді әдісі болып табылады. Мысалы, ашулану және тітіркену сезімін жаттығу немесе жүгіру арқылы жоюға болады. Сондықтан, спорттың арқасында адам өзінің денсаулығын сақтап, жағымсыз энергиядан құтыла алады [5].

Әрине, мұғалім сублимация мен ауытқудың ерекшеліктерін білуі керек, бірақ бұл жеткіліксіз, бұл процестер көбінесе орта мектеп оқушылары мен студенттердің әлеуметтенуі нәтижесінде болады. Сонымен қатар, жоғары сынып оқушыларының микросоциумдағы әлеуметтенуінің тиімділігінің көрсеткіші өзін-өзі анықтаудың және олардың құндылық бағдарларының қалыптасуының жаңа сипаты болып табылады.

Сонда тағы бір қиын сұрақ туындайды? ҚОӘ пайдалану кезінде осы мәселелерді қалай шешуге болады? Виртуалды әлеуметтену ҚОӘ сублимация процестеріне қаншалықты әсер етуі мүмкін? Бұл мәселелер ғылыми әдебиеттерде әлі көтерілген жоқ, ҚОӘ бұл мәселелерді толығымен сәтті шеше алмайтыны анық.

ҚОӘ - де оқу пәндері мен пәндерді оқыту әдістемесі оқытудың психологиялық-педагогикалық аспектілерін күшейтетін жаңа мазмұнмен толтырылуы керек, яғни оқу процесіне зерттелетін материалды сенсорлық қабылдау элементтері көбірек енгізілуі керек. Оқытудың өте маңызды элементі, біздің ойымызша, ұжымда салауатты бәсекелестік атмосферасын құру.

COVID-19 әлсіреген сайын онлайн және офлайн арасындағы уақыт пропорциялары өзгеруі мүмкін, бірақ COVID-19 кеткенде де, ҚОӘ белгілі бір жағдайларда оқытудың қажетті әдістерінің бірі ретінде қалады. COVID-19 пандемиясы қазіргі мектепке ақпараттық технологияларды енгізу процесін жеделдетті. Ал білім беру мекемелері бейнеконференция технологиясын практикада пайдалануға мәжбүр болды.

Мектептер жабылған және оларды қашықтықтан оқыту форматына ауыстыру кезінде белгілі бір тәжірибе жинақталды. Тәжірибені пандемия кезінде Joo.kz курсына онлайн және офлайн сабақ беріп жинақтадым.

Қазіргі кезде сабақты қызықты өткізу үшін тақырыпты жетік меңгеру, әңгімелей білу жеткіліксіз. Оқушылардың біркелкі зейініне жету үшін әр сабақты қызықты саяхатқа айналдыру керек. Бұл бірінші кезекте географияға қатысты. Уақыт өте география оқушыларды әртүрлі елдерге, ғарышқа немесе Қазақстанның барлық аймақтарына, тіпті Жердің кез-келген бөлігіне саяхат жасауға мүмкіндік береді. Мұндай сабақтар мүмкіндігінше бейнелер, инфографика, модельдер және т.б. сияқты айқын және интерактивті визуализацияларды қажет етеді. Әрине, сабақты әдеттегідей: сыныпта басып шығарылған карталарды ілу, оқушыларға түрлі-түсті оқулықтарды тарату арқылы да өткізуге болады, бірақ балалар күн сайын әлдеқайда жақсы дамыған визуализацияға тап болатын жағдайда басып шығарылған атластар оларды қызықтырмайды. Сондықтан қашықтықтан оқыту кезінде де және офлайн кабинетте өтетін сабақ барысында да мультимедиялық қосымшалар мен ойындарды пайдалануды ұсынамыз.

Карталар география сабағында көрнекіліктің негізгі элементі болып табылады. Бірақ қазіргі кезде қарапайым глобустар мен атластар оқушылар мен студенттердің қызығушылықтарын қанағаттандырмайды. Оларды дамытудағы келесі қадам интерактивті карталар болып табылады. Ең көп таралған нұсқа - Google Maps. Бұл ыңғайлы және пайдалану оңай, ал дәлділік спутниктік суреттер арқылы қамтамасыз етіледі. Google карталарын сыныппен фронтальды жұмысты ұйымдастыру үшін де, топтық және жеке жұмыстар үшін де пайдалануға болады. География пәнін қашықтықтан оқытуда бұл таптырмас құрал болып табылады [6].

География сабақтарында қолдануға болатын Google-дың тағы бір жобасы - Google Earth ресурсы. Бұл қосымша оқушыларға Жерге виртуалды тур жүргізуге көмектеседі.

Дербес компьютерлер мен ноутбуктерге арналған сайттардан басқа, смартфондарға арналған әртүрлі қолданбаларды пайдалануға болады. Мысалы, Earthviewer.

Қолданба біздің планетаның миллиардтаған жылдар бұрын қандай болғанын айтып береді және көрсетеді. Мұздықтар мен жанартаулардың қалай пайда болғанын, климаттың қалай өзгергенін, таулардың қалай пайда болып, қалай жоғалып кеткенін көрсете алады. Картадағы әрбір нысанда тарихи және геологиялық ақпарат бар. Қолданба ағылшын тілінде және планшет экрандарында пайдалануға арналған. Экран неғұрлым үлкен болса, нәтиже соғұрлым әсерлі болады. Ол кіріктірілген сабақтарды өткізудің қуатты ресурсына айналатын сияқты.

Сонымен қатар, сіз әртүрлі географиялық сайттарды пайдалана аласыз. Анықтамалық веб-сайттар мен қолданбалар төменде келтірілген:

Олардың ішінде: <http://geacron.com/home-en/> (уақыттағы саяси картаның атласы), <http://geo.historic.ru/geographic-atlas/st015.shtml> (анықтамалық кітап) және т.б.

Тәжірибе. Joо.kz жоғарғы сынып оқушыларын Ұлттық Бірыңғай Тестке дайындайтын курс жайлы, оның приложениесі,

ал сабаққа оффлайн қатысқысы келетіндерге де орталығы да бар екені баршаға мәлім. Біз Joо.kz курсында қашықтықтан білім беруге арналған приложениеде видео сабақтар, сабақтың теориясы, тест тапсыру, тест талдау, бейнеконференция немесе тікелей эфир технологиясын қолдандық. Сонымен бірге курста оқушы осы жоғарыда аталған технологияларды пайдаланып білім алып, барлық тапсырмаларды орындап, қажетті жұлдыз санын жинаса грантқа түсуге 100% гарантия беріледі. Жұлдыз системасы - оқушы өзіне берілген тілім білімді игеріп, бір күндік тапсырмаларды жасап ала алады. 2021 жылы онлайн білім алған 1000 оқушының 992-сі қажетті білімді игеріп, еліміздің ең керемет жоғарғы оқу орнының студенті атанды. Тәжірибе барысында Joо.kz курсы қашықтықтан білім алып, білім сапасын арттыруға болатынын, еліміздің кез келген аймағында отырып, ең мықты ұстаздарынан білім алуға болатынын тәжірибе жүзінде оқушылардың нәтижесі арқылы дәлелдеді.

Қашықтықтан Joо.kz приложениесі арқылы білім алу мынадай кезеңдерден тұрады:

1. Біз білеміз барлық оқушылардың деңгейі бірдей емес. Joо.kz ке келген оқушы ең алдымен деңгей анықтау тестін тапсырады. Деңгей анықтау тесті арқылы оқушының потенциалы, қандай сыныптың қандай тақырыбын, оның қандай тармақшасын білмейтіндігі анықталып, анализ жасалып, оқушыға жеке оқу жоспары құрылады.

2. Әр оқушыға жеке оқу жоспары жасалғаннан кейін, оқушыға берілетін күндік тілім, яғни бір күндік порция анықталып, күн сайын беріліп отырады, егер бір күндік тапсырмаларды толық орындаса 1 жұлдыз алады.

3. Оқушыға сабақ басталғанда ең алдымен мамандармен, арнайы мықты пән оқытушыларымен құрастырылған, өте түстінікті болатын видео сабақты көреді. Видео сабақта тақырып арнайы эффекттермен, арнайы методикамен, кино сияқты форматта түсіндіріледі. Оқушы барлығын өз көзімен көріп, мысалы Қазақстанның таулары жайлы болса тақырып, таулардың видеоларымен,

карталарымен сызылып түсіндіріледі. Бұл формат балаға өте түсінікті қонымды болып, оқушы тақырыпты еркін меңгеріп алады.

4. Видео көргеннен кейін астында теориясы ашылады. Оқушы тек видеодағы білімді тыңдап қана қоймай описание арқылы дәптеріне конспект жазып, жаттау қажет жылдар немесе терминдер, ғалымдардың аттары, тау жыныстарының аттары, кен орындары, физика-географиялық объектілердің аттарын жазып алып жаттайды.

5. Тыңтау, көру, жазу, жаттау, түсіну дағдыларын қолданып болғасын, кері байланыс жасау үшін тест тапсырады. Тест тек сол тақырыпқа қатысты болады. Оңайдан қиынға, логикалық сұрақтарда болады. Тест жасау барысында оқушыда сұрақтар туындаса Whats app арқылы кураторға жібере алады. Пән мұғалімі тез арада оқушының сұрақтарына жауап беріп, түсіндіру аудиосын жолдайды немесе түсіндірмесін жазады.

6. Аптасына 2 рет мұғаліммен тікелей эфир өтеді. Оқушылар көрген сабақтарды мұғалім өз сөзімен түсіндіреді. Оқушы туындаған сұрақтарын мұғалімге тікелей эфир кезінде де қояды, мұғалім сол сәтте жауап беріп, талдап, оқушының түсінгендігіне көз жеткізіп білімді бекітеді.

7. Оқушылармен арнайы мотивациялық, мамандыққа бағыт бағдар беру, мамандықтарды терең түсіндіру, өз қабілеттерін ашу, ояту жайлы арнайы мамандармен эфирлер өтеді.

8. ҰБТ тест тапсырғаннан кейін оқушыларға 4 мамандық, 4 жоғарғы оқу орнын таңдауға көмектесіледі.

Тәжірибе барысында бұл формат оқушыларға өте түсінікті, ыңғайлы екені анықталды. Өйткені жақсы білім алып жатқандықтарын, сынама тест нәтижесін көріп қуанады.

Joо.kz ең оңтайлы әдіс тәсілдерді қолданып қоймай, дәл қазіргі уақытта да зерттеуді, оқушылардың сапалы білімі үшін тағы қандай әдіс тәсілдер қажет екенін, онлайн және офлайн білім берудің артықшылықтарын салыстыру арқылы зерттеуде.

Дж.Броокс және М.Броокс оқушының тақырыпты түсінгендігін көру барысында оқушылар зерттеу жүргізіп төмендегі сан мәндерді ұсынды:

1. Дәріс = 5%.
2. Оқу = 15%.
3. Аудиовизуалды = 20%.
4. Видео формат = 40%.
5. Тікелей эфирде талқылау = 60%.
6. Практикалық тест жұмысы = 75%.
7. Алынған білімді пайдалану = 90%.

Оқушылар жаңа қабілеттер мен дағдыларды үйрене бастағанда жаңа нейрондар пайда болады. Жоғары сынып оқушыларын оқытуда бейнеконференцияларды, пікірталас тапсырмаларды, жұптық және топтық жаттығуларды, презентациялар, рөлдік ойындар, жаттығулар, оқушыларды дауыстап оқытуды қашықтықтан оқыту құралдарының көмегімен өткізу қажет. Топтық пікірталас жаттығуларын қолдану кезінде оқушылар достарымен бірге орындайды. Осы мақсатта пікірталастар мен рөлдік ойындарды Google Meet-те өткізген дұрыс. Өйткені уақытта шектеу жоқ, бірден өшіп сабақ бөлінбейді. Мен оқушыларды бірлесіп жұмыс істеуге шақырамын. Өйткені оқушы сөйлеу дағдыларын дамытуға бағытталған топтық тапсырманы орындау үшін ой қозғау әдісін қолданып, ойланып, пікір алмасып, топтың атынан кім жауап береді немесе кім қай тармақты ашып айтады, соны ойланып шешім қабылдау дағдылары қалыптасады.

Ал бейнеконференция кезінде, лексикалық, теориялық материалды игеру дәрежесін түсіну үшін біз, мұғалімдер, ауызша сауалнама жүргіземіз, осылайша оқушылар кері байланыс беруге, біз алуға мүмкіндік алдық. Бұл әдіс экран таратылымын қолдана отырып, онлайн көзбе көз сұрау кезінде де қолданылды. Кері байланысты жүзеге асырудың бұл құралдары әдеттегіден ерекшеленеді: күндізгі оқу кезінде мұғалім оқушыға ауызша жауаптың сапасы туралы хабарлайды, конференция түрінде интерактивті құралдарға жүгіну керек. Нәтижеде оқушымен чатта жазып кері байланыс жасағаннан, бірден жауап алу тәсілі түсінген, түсінбегенін анық көрсетті.

Инновациялық технологияларды қолдану әлеуметтік желілер мен платформалар арқылы мектептегі қашықтықтан оқыту аясында, жобалар әдісін жүзеге асыруға мүмкіндік беретін «Zoom», «Skype», «Microsoft Teams», Google платформалар, Office 365 қызметтері, «Whatsapp» бейнеконференциясын ұйымдастыру», «YouTube» арнасында алдынала «Bandicam» бағдарламасы арқылы түсіріліп сақталған бейнематериалда қарау, көру барысында қашықтан зерделеу, арнайы сызбалар, карталар, картограмма, гистограмма, статистикалық ақпараттар, графикалық бағдарламалардың көмегімен, визуализация тәсілі қолданылып берілген ақпаратты игеру [9].

Бейнеконференция технологиясын қолдану тәжірибесіне сүйене отырып жоғары сыныптарда география пәнін оқытуда, бейнеконференция аясында сабақ жүргізу үшін мұғалімге арналған іс-әрекеттер нұсқаулығын да анықтадық:

1. Топтарда карта жаттау жаттығуларын орындау үшін жеке жиналыстар (арналар) құру.

2. Сөйлеу жаттығуларын, презентацияларды, жобаларды белсенді пайдалану, рөлдік ойындар өткізу, дауыстап оқу, теорияны бекіту үшін ауызша сауалнама жүргізу.

3. Оқушылар кез келген уақытта сабақты қайталап қарап, өз бетінше ізденуі үшін арнайы карталар, оқу құралдары, презентация, лекция, алдын ала түстірілген видеолармен қамтамасыз ету.

4. Ауызша оқыту құралдарының форматының өзгеруіне байланысты оқушының сөйлеу дәлдігін бағалау мүмкіндігін, кері байланысын ұйымдастыруға арналған платформа құралдарымен танысу. Сөйлеу, түсіндіру, жауап беру интерактивті құралдар арқылы жүзеге асырылатындығын есте сақтау қажет.

5. ҚО бойынша тапсырмаларды орындау, қайталау үшін «Kahoot», «Quizizz» бағдарламаларын қолдану.

6. Бейнеконференцияларға арналған платформа ретінде “Skype”, “Microsoft Teams”, Google платформаларын, Office 365 қызметтері, “Whatsapp” қолданған тиімді.

Бұл платформаларды финдік және ресейлік мұғалімдер COVID-19 пандемиясы кезінде белсенді қолданды. Нәтижеде білім алушылардың сөйлеу дағдыларын, өзін еркін ұстау, ойлану, өздігінен ізденіп оқу дағдылары қалыптасқан. Ал сабақ уақытына, ұзақтығына тоқталсақ Ресейде қашықтықтан берілген сабақ 30 минутқа созылды, ал Финляндияда білім беру жүйесі орталықтандырылған және мектептер көп жағдайда автономды болғандықтан сабақтың ұзақтығы 75 минутты құраған.

Covid-19 пандемиясы, 2020 жылдың 17 сәуіріндегі жағдай бойынша бүкіл әлемде оқитын студенттердің шамамен 91,3% немесе шамамен 1,5 миллиарды мектептерге бара алмады. (ЮНЕСКО, 2020). Бұл Индонезияда шамамен 45 миллион студентті қамтиды, немесе дүниежүзілік студенттердің шамамен үш пайызы (Индонезия статистикасы, 2020).

Covid-19-дың тез таралуы үкіметтерді мектептерді жауып, үйде қашықтықтан оқытуды енгізуге мәжбүр етті. Күндізгі оқытудың болмауына қарамастан, оқу қызметін жалғастыруды қамтамасыз ету бойынша түрлі бастамалар іске асырылуда. Технологиялар, атап айтқанда Интернет, смартфондар мен ноутбуктер қазіргі уақытта қашықтықтан оқытуды қолдау үшін кеңінен қолданылады. Индонезиядағы ең ірі ұялы байланыс провайдерлерінің бірі кең жолақты трафиктің өсуін тіркеді. Covid-16 дағдарысы кезінде 19% – ға өсті, бұл негізінен онлайн оқыту платформаларын қолданудың күрт өсуіне байланысты (Олавия, 2020).

Алайда, дәстүрлі білім беру жүйесінің бұзылуы аз қамтылған отбасылармен ауылдық жерлердегі оқушыларды қамтамасыз етті. Бұл студенттер, тіпті қалыпты жағдайда да қол жетімділікте кедергілерге тап болады. Енді олар технологиялық қол жетімділіктің теңсіздігінен туындаған қосымша кедергілерді жеңуі керек болды.

Индонезияның архипелаг және таулы рельефі мобильді интернет пен телекоммуникацияны қолдайды. Алайда, 4G қамту негізінен Ява аралында шоғырланған, өйткені нарыққа бағытталған ұялы байланыс провайдерлері халқы аз ауылдық

аудандарға қарағанда қалалық аудандарды жақсы жұмыс жасайды (Хатри, 2019). Бұл Явадан тыс ауылдық жерлерде аз қамтылған отбасылардан шыққан студенттерді өте қолайсыз жағдайға қояды. Сыныптағы күндізгі оқу әдістерінен үйде Қашықтықтан оқытуға кенеттен көшу де қажеттілікті көрсетеді. Мұғалімдердің әлеуетін арттыру да негізгі талаптың бірі болды. Бірнеше зерттеулер Индонезиялық мұғалімдердің АКТ саласындағы құзыреттілігі біркелкі емес екенін көрсетеді. Индонезия аймақтары арасындағы білім сапасындағы теңсіздік, сондай-ақ әлеуметтік-экономикалық жағдайлар, әсіресе Ява мен Явадан тыс аймақтарда төмен екендігі анықталды [10].

Еуропадағы қашықтықтан білім беру. Батыс Еуропа елдерінде ҚО университеттері бізден алдын құрылған. Онлайн білім беру арқылы оқытушылар тек теориялық білімді береді. Теорияны игерген білім алушыларға сертификат беріледі. Сол сертификатпен өндіріс орындарына барып жұмыс жасап практика өткеннен кейін студенттерге диплом беріледі.

Еуропа елдері қашықтықтан электронды білім беру саласындағы алдыңғы қатарлы елдер болып табылады. Бұл елдерде қашықтықтан оқыту 20 ғасырдың 70-жылдарынан басталады. Еуропалық мемлекеттердің университеттеріндегі қашықтықтан білім беру Ресейдің немесе ТМД елдерінің жоғары оқу орындарында оқумен салыстырғанда ерекше айырмашылықтарға ие.

Бірінші ерекшелігі-қабылдау шарттары. Еуропалық университетке түсу үшін сол елдің тілін меңгеру қажет. Германия, Испания, Финляндия сияқты елдер және басқа да бірқатар мемлекеттер, ұлттық бағдарламалардан басқа, ағылшын тілінде оқыту бағдарламаларын әзірледі және енгізді.

Екінші ерекшелігі-қашықтықтан оқыту әдістері. Мысалы, Германия оқыту барысында аудио және бейнероликтерді, баспа материалдарын, түрлі мультимедиялық ресурстарды қолдануға үлкен көңіл бөледі. Германияда қашықтықтан білім ала отырып, студенттер келесі мамандықтарды таңдайды:

заңгерлік; ақпараттық; медициналық; электротехникалық.

Көптеген жоғары оқу орындарының ішінде Хаген қаласындағы бай ақпараттық база және электронды оқыту саласында 25 жылдық тәжірибесі бар қашықтықтан білім беру институтын ерекше атап өткен жөн [11].

Испания талапкерлерге гуманитарлық және техникалық бағыттағы көптеген мамандықтарды ұсынумен қатар, студенттің орналасқан жеріне қарамастан кері байланыс орнатудың жоғары деңгейімен ерекшеленеді. 20 жылдық жұмыс тәжірибесін жинақтап, Испания студенттерге білім берудің заманауи әдістерін қолдана отырып, сапалы білім беруге дайын. Испан жоғары оқу орындары оқу процесінде қолжетімді бағдарламалық қамтамасыз етуді пайдалануға баса назар аударады: Linux, Moodle, Open Office, Google Docs және т.б.

Франция-электронды білім беруді дамыту қарқындылығы бойынша Еуропада 3-ші орын алған ел, талапкерлерді ақпараттық қамтамасыз етуге көп көңіл бөледі. Соңғы уақытта оқу бағдарламаларына ағылшын тілінде оқыту курстары белсенді енгізіле бастады.

Оқыту ақпараттық технологияларды білім беруде және интерактивті теледидарда практикалық қолдану арқылы жүзеге асырылады. Сонымен қатар, оқу барысында студенттерге түрлі презентациялар, бейнекасета-лар, бейнероликтер таратылады.

E-learning жүйесін дамыту мен жетілдіру саласындағы ең озық Еуропалық мемлекеттердің бірі Финляндия болып табылады. Финляндия талапкерлерге не ұсына алады? Мамандықтардың кең спектрі, бейне және аудиоматериалдардың жоғары сапалы трансляциясы. Оқу бағдарламаларын әзірлеудің, оқушыларды аттестаттаудың, ақпарат берудің ең заманауи әдістерін қолдану, мысалы, бейнеконференциялар арқылы.

Мысалдарды шексіз келтіруге болады, бір нәрсе анық: Еуропада оқудың көптеген артықшылықтары бар – бұл біліктілік деңгейін арттыру, ақпараттық технологиялармен жұмыс істеу дағдыларын жетілдіру

және әлемнің кез-келген елінде танылатын диплом алу мүмкіндігі.

Сабақтың формалары: Чат сабақтар, Веб сабақтары.

Чат сабақтары - синхронды түрде өткізіледі, яғни бәрі қатысушылар чатқа бір уақытта қол жеткізе алады. Веб сабақтар - қашықтықтан онлайн тікелей эфир сабақтары, конференциялар, семинарлар, іскерлік ойындар және оқу сабақтарының басқа да нысандары және басқа да мүмкіндіктерінің көмегімен жүргізіледі.

Қашықтықтан оқыту-бұл демократиялық қарапайым және еркін оқыту жүйесі. Қазіргі кезде қосымша білім беру Еуропа тұрғындары үшін белсенді қолданылады. Қашықтықтан оқыту білім беру жүйесі 30 жыл бұрын даму сатысында болды. Еуропада XVIII ғасырдың аяғында пайда болды. 1969 жылы Ұлыбританияда әлемдегі алғашқы қашықтықтан білім беру университеті - «Ашық университеті» болды. АҚШ - тың қашықтықтан оқыту жүйесінде 20 жыл бұрын миллионнан астам адам білім алған. Испанияда да ұлттық қашықтықтан оқыту университеті жұмыс істеді. Германия елінде ашық университет ұйымдастырылды, бұл сырттай білім алуға және біліктілікті арттыруға мүмкіндік берді. Қашықтықтан оқыту технологиясы бойынша барлық оқу тапсырмалары беріліп, ал қорытынды бақылауды тапсыру жоо-да тікелей жүзеге асырылады [12].

Қашықтықтан оқыту-бұл қазіргі заманғы ғылыми-техникалық прогресс және сонымен бірге оны жеделдетудің катализаторларының бірі. Дидактикалық қашықтықтан оқыту жүйесі мынадай элементтерді қамтиды: оқыту мақсаты, білім беру, білік және дағды жүйесін құрайды.

Шетелдік тәжірибеде оқытушылардың бөлінуі кеңейтілген:

- оқу-әдістемелік материалдарды әзірлеуші оқытушы;
- оқыту әдістері бойынша кеңесші (фасилитатор);
- оқу курстарын интерактивті ұсыну бойынша маман (тьютер);
- оқыту нәтижелерін бақылау әдістері

бойынша маман (инвигилатор).

Covid-19 келгенге дейін Қашықтықтан оқыту әдісі кімдерге сәйкес келді?

Жеке білім алуға ұмтылатын қазіргі жастар мен олардың ата-аналарына.

Бағдарламадан қалып қойған оқушыларға. Мектепке бара алмағандар: мүгедектер, ата-аналары жиі көшетін балалар және шетелде тұратындар.

Мектеп бағдарламасын басып озған балалар. Көбінесе олар осы немесе басқа тақырыпты тереңірек білгісі келеді.

Жалпы білім беретін мектептің мүмкіндіктерінен көңілі қалған.

Қашықтықтан білім алу техникаларын қолдануда туындайтын қиындықтар:

Үлкен мотивация қажет. Сырттан бақылаусыз қажетті оқу қарқынын ұстап тұру бәріне бірдей мүмкін емес.

Қашықтықтан оқыту кезінде студенттердің бір-бірімен және оқытушылармен жеке байланысы минималды, кейде мүлдем жоқ.

Практикалық білімнің болмауы. Тіпті ең заманауи технологиялар болашақ медицина мамандары мен педагогикалық «тірі» тәжірибені алмастыра алмайды.

Компьютерлік сауаттылықтың жеткіліксіздігі. Елімізде мұндай техниканы қажет ететіндердің көпшілігі Интернет желісі бәріне қол жетімді емес және компьютер қол жетімді емес шалғай жерлерде тұрады.

Төмендегі кестеде, ҚР Ұлттық Статистикалық комитетінің статистикалық ақпараттарына сүйенсек 1 оқушыға шаққандағы компьютер саны Маңғыстау облысында 9,1 адамнан келеді екен, яғни ең төменгі көрсеткіш. Ал ең жоғары көрсеткіш Солтүстік Қазақстанға сәйкес келеді, 4,2 оқушыдан келеді 1 компьютерге. Бүкіл Қазақстан бойынша алсақ орташа көрсеткіш 1 компьютерге 5,9 адамнан келеді. Ол ақпарат төмендегі 1 кестеде көрсетілген.

Алайда, барлық осы кемшіліктер артықшылықтарға көлеңке түсірмейді. Егер сіз қашықтықтан оқуды шешсеңіз, онда осы әдістің артықшылықтарын нақты бағалаңыз. Көптеген еуропалық мемлекеттерде сіз үйде оқыған шоу-бизнес әлемінің бизнесмендерін,

саясаткерлерін, жұлдыздарын кездестіре аласыз.

Қашықтан білім алудың артықшылығы:

Интернет бар жерде білім алуға болады. Бұл өте ыңғайлы және қазіргі уақытта барлығына дерлік қол жетімді.

Мұғалім әр оқушымен жеке жұмыс істейді.

Қойылған сұрақ әрдайым шешіліп, оқушымен талқыланады.

Жалпыға ортақ мектепте қосымша білімді қатар алуға көмектеседі.

Өзін-өзі дамытуға және жеке тұлғаны қалыптастыруға уақыт жеткілікті.

Бейне сабақтарды қолдану сабақта дәріс оқығаннан гөрі көбірек ақпаратты есте сақтауға мүмкіндік береді (1-кесте).

Кесте 1

Орта білім саласында АКТ пайдаланудың негізгі көрсеткіштері
 (ҚР Ұлттық Статистикалық комитетінің статистикалық ақпараты <https://stat.gov.kz/>)

Қала	Есеп берген оқу мекемелерінің саны, бірлік	Оның ішінде		1 компьютерге оқушылар саны, адам
		Компьютерлері бар	Интернетке қатынауы бар	
Қ а з а қ с т а н Республикасы	8 328	8 300	7767	5,9
Ақмола	673	669	632	5,9
Ақтөбе	489	489	452	7,4
Алматы	792	791	728	5,7
Атырау	230	229	209	5,9
Батыс Қазақстан	463	460	353	6,2
Жамбыл	514	514	473	7,0
Қарағанды	666	663	610	4,9
Қостанай	628	627	598	4,7
Қызылорда	324	321	309	5,8
Маңғыстау	158	155	155	9,1
Түркістан	1114	1114	1088	6,7
Павлодар	476	473	438	5,8
Солтүстік Қазақстан	632	629	605	4,2
Шығыс Қазақстан	758	755	710	5,4
Нұр-Сұлтан қаласы	125	125	123	5,8
Алматы қаласы	286	286	284	6,2

Ата-аналар әрқашан баласының жетістіктері туралы біледі.

Тағы ең тиімді тұстардың бірі сіз тек 1 қыркүйекте емес, жылдың кез келген уақытында оқуды бастай аласыз.

Оқыту барысында тексеру жұмыстары (бақылау, үй тапсырмалары) жүргізіледі. Әр оқушы үшін жеке тәсіл және өзіндік жүйе таңдалады.

Бұл мүмкіндіктердің барлығын интернет-мектептерде қолдануға болады. Олар сізге қалаған кезде қашықтықтан оқуға мүмкіндік береді. Сіз тестілеу мен бақылауды кешке немесе таңертең жасай аласыз, онлайн режимінде емтихан тапсыра аласыз. Мұндай шешім меніңше тамаша. Сонымен қатар, сіз белгілі бір аумаққа байланбайсыз және сіз шалғай ауылда тұрсаңыз да оқи аласыз.

Қашықтықтан оқыту кезінде оқушы немесе студент бойында қалыптастыру қажет базалық құзіреттер бар. Ол оқушы немесе студенттің жеке жетілуі үшін, сонымен бірге

туындаған кедергілерді жойып, бәсекеге қабілетті тұлға қалыптастыруға, өздігімен ізденіп, білім алуы үшін қажет. Төменде 1 суретте берілген.

Сурет 1. Базалық құзіреттер (авторлар тарапынан құрастырылды)

Ресейде және ТМД елдерінде қашықтықтан оқыту жүйесінің жұмысын ұйымдастырудың төрт схемасы бар. Олар жеке немесе бір-бірімен бірге қолданылады [14].

1. *Өз бетінше оқып-үйрену.* Атауынан көрініп тұрғандай, студенттер оқытушылардың қатысуынсыз СӨЖ-мен дербес өзара әрекеттеседі. Бұл әдіс ұйымға адам ресурстарын үнемдеуге мүмкіндік береді және қарапайым білімді жеткізуге жақсы сәйкес келеді. Тексеру ретінде онлайн-тесттер қолданылады, олар да оқытушы тарапынан уақыт шығындарын талап етпейді.

2. Оқытушының қатысуымен оқыту. Бұл жағдайда студенттер оқу курсымен танысып қана қоймай, мұғаліммен қандай да бір жолмен өзара әрекеттеседі. Мысалы, ол тестілеу арқылы ауыстырылмайтын тапсырмалар бойынша кері байланыс бере алады.

3. *Дербестендірілген оқыту.* Қашықтан оқыту схемасы tet-a-tet (бір мұғалім және бір оқушы). Бұл оқыту сирек қолданылады, өйткені ол тым көп уақытты қажет етеді және тек екі адам бір-бірімен қашықтан байланыса алады.

4. *Аралас оқыту.* Қызметкерлер оқу материалдарының бір бөлігін қашықтықтан оқыған кезде жиі қолданылатын әдіс, екінші бөлігін оқытушы (бизнес-жаттықтырушы) күндізгі кездесу кезінде ұсынады. «СДО күндізгі оқыту» схемасы ең кең таралған және тиімді: қызметкерлер кейбір білімді өз бетінше игере алатындығы анық, сондықтан мұғалімнің уақытын ысырап етудің қажеті жоқ, екінші жағынан, практикада, мысалы, тренинг немесе мастер-класс кезінде жақсы меңгеретін нәрселер бар.

Қорытынды. XX ғасырдың 70-80-ші жылдарындағы жоғары сынып оқушыларының құндылық артықшылықтарымен салыстырғанда қазіргі студенттер құндылық басымдықтарының мазмұнының өзгеруімен, белгілі бір құндылықтардың мағынасын түсінудегі өзгерістермен, иерархиялық құрылымның сандық параметрлерімен сипатталады.

Қашықтықтан оқытуда когнитивтік мотивация үлкен рөл атқарады. Бұл саналы әрекеттің мотиві. Бала қорыққанынан емес, қатарластарынан ерекшелену немесе мара-

пат алу үшін емес, білім алу үшін жұмыс істеу керек. Бұл өзін тәуелсіз тұлға ретінде әлі сезінбеген, қоғамдағы өз орнын түсінбейтін, географиядан алған білім оның табысты және бақытты болуына қалай көмектесетінін түсінбейтін бала үшін ең қиын мотивация. Сондықтан мұғалімнің міндеті – осы ынталандыруларды табу, мотивацияны арттыру.

Кез келген оқу үрдісіндегі ең маңызды нәрсе – оқытылатын пәнге деген қызығушылықты сақтау. Көбінесе мұғалім өз пәнін мүмкіндігінше тереңірек меңгергісі келеді және сабақтарды қажетсіз және қиын ақпаратпен толықтырады. Ал дәстүрлі мектептегі кезекті сабақта ол оқушылардың бірден реакциясын көріп, материалды көрсетуді түзете алса, виртуалды сабақта бұл тест тапсырмаларының нәтижесін көргеннен кейін ғана мүмкін болады. Баланың жасы мен психологиялық ерекшеліктерін ескермей пайдаланылған күрделі ақпарат оның ішкі мотивациясына ықпал етпейді.

Қашықтықтан оқытудың жақсы нәтижелері студенттердің бақылау тапсырмаларын

толығымен өз бетінше орындауында. Бұл жағдайда олардың өз қабілеттеріне деген сенімі сөзсіз арта түседі және ол ең үлкен мотивация болып табылады.

Барлығымыз онлайн оқытудың сапасын жақсарту үшін жұмыс істеп жатқандықтан, бізде бар әдістерді қайта қарастыруға мүмкіндік бар. Қашықтықтан оқытуға еріксіз көшу мотивацияның қаншалықты қажет екенін көрсетті.

Қашықтықтан білім беруде шешуді қажет ететін бірқатар проблемалық мәселелерді атап өткен жөн:

- практикалық және зертханалық жұмыстарды жүргізуді материалдық-техникалық жарактандырудың болмауы;
- оқушыларды компьютерлік қамтамасыз етудің әртүрлі деңгейі;
- ата-аналардың цифрлық сауаттылығының болмауы;
- жоғары жылдамдықты интернетті ұсынудағы қиындықтар.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

[1] Health recommendations after exposure to COVID-19. Centers for Disease Control and Prevention. Coronavirus disease 2019 (COVID-19). Official website of the United States Government [Электрондық ресурс]: URL: <https://www.cdc.gov/coronavirus/2019-ncov/php/risk-assessment.html> (өтінім берілген күні: 08.08.2021).

[2] Susan S., Michele L. S., Julie A.G., Samantha H.G., «This can affect her entire life, says parents opinion on special education services during COVID-19». 2022. – 3 p. [Электрондық ресурс]: URL: <https://doi.org/10.1016/j.ijer.2022.101941> (өтінім берілген күні: 07.11.2021).

[3] Ольшанский В.Б. Мұғалімдерге арналған практикалық педагогика, Москва: Онега. 1994 жыл. - 136 б. [Электрондық ресурс]: URL: <https://melimde.com/mektep-pedagog.html?page=5> (өтінім берілген күні: 09.11.2021).

[4] Benner A.D., Mistry R.S., Child development during the COVID-19 pandemic through a life course theory lens. *Child Development Perspectives*, 14(4), 2020. – 236-243 p. [Электрондық ресурс]: URL: <https://doi.org/10.1111/cdep.12387> (өтінім берілген күні: 22.01.2022).

[5] Маслакова Е.С., Еуропа елдеріндегі қашықтықтан білім беру, Санкт-Петербург, 2021 жыл. -33-35 б. [Электрондық ресурс]: URL: <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=44864294> (өтінім берілген күні: 02.01.2021).

[6] Карпагам К., Сарадха А. Білім беру саласына арналған мобильді сұрақтарға Зияткерлік жауап беру жүйесі. – 2018. – 16-23 б. [Электрондық ресурс]: URL: https://www.researchgate.net/publication/323555245_A_Mobile_based_Intelligent_Question_Answering_System_for_Education_Domain (өтінім берілген күні: 21.11.2021).

[7] Vasily K., Natalia K., Virtual university, procedures for selecting methods for providing knowledge in the distance learning system, Springer International Publishing AG, part of Springer Nature. 2018. – 718-719 p.: DOI https://doi.org/10.1007/978-3-319-91008-6_70 (өтінім берілген күні: 23.03.2022).

[9] Samantha L.Sh., Martha L.K., Distance learning in the COVID-19. Shit. research archive. 2021. – 390 p. [Elektronдық resurs]: URL: <https://doi.org/10.1007/s00403-020-02088-9> (otinin berilgen kuni: 12.03.2022).

[10] Azzahra N.F. Addressing Distance Learning Barriers in Indonesia Amid the Covid-19 Pandemic, 2020. – 2-5 p.: doi:10.35497/309162 (otinin berilgen kuni: 19.12.2021).

[11] Benner A.D., Mistri R.S. COVID-19 pandemiyasy kezinde balanyn omir zholy teoriyasynyn prizmasy arkyly damuy Balanyn damu perspektivalary. – № 4(4). – 2020. – 236-243 b. [Elektronдық resurs]: URL: <https://www.scopus.com/inward/record.url?eid=2-s2.0-85092488154&partnerID=10&rel=R3.0.0> (otinin berilgen kuni: 19.12.2021).

[12] Nazarbaev N. Bolashakka bagdar: ruhani zhangyru. – 2017 zhylgy 12 sauir [Elektronдық resurs]: URL: https://www.akorda.kz/ru/events/akorda_news/press_conferences/statya-glavy-gosudarstva-vzglyad-v-budushchee-modernizaciya-obshchestvennogo-soznaniya (otinin berilgen kuni: 02.01.2022).

[13] Saparova Sh.A. Madeniet zhane oner zhogary oku oryndarynda innovatsiyalyk tekhnologiyalary engizu erekshelikteri. – 2019. – 17-18 bb. [Elektronдық resurs]: URL: https://higher.edu.kz/wp-content/uploads/2020/08/VSHK_%E2%84%96-4_2019-Kazakh-language.pdf (otinin berilgen kuni: 06.03.2022).

[14] Calarco, J. M., Horn, I., & Chen, G. A. (2020, November 13). «You Need to be More Responsible» Homework Inequalities and the Myth of Meritocracy. 2020. – 4-6 p. [Elektronдық resurs]: URL: <https://doi.org/10.31235/osf.io/xf96q> (otinin berilgen kuni: 25.01.2022).

[15] Syvyi M., Mazbayev O., Varakuta O., Panteleeva N., «Distance learning as innovation technology of school geographical education», 2022. – 12-14 p. <https://doi.org/10.48550/arXiv.2202.08697> (otinin berilgen kuni: 02.03.2022).

Сублимация и девиация в системе дистанционного обучения и формирование личности

Б.Б. Садыкова¹, У.А. Есназарова¹, А.А. Токбергенова¹

*¹Казахский Национальный Университет имени аль-Фараби
(Алматы, Казахстан)*

Аннотация

Как показывает время, методы в системе дистанционного обучения Казахстана, которыми пользовались в средних и высших учебных заведениях при дистанционном обучении это активное проведение видеолекции, но несмотря на успешное их использование, для пандемии эти методы были недостаточно готовы. 2-летний опыт применения методов дистанционного обучения в средних и высших учебных заведениях дал нам возможность выявить все преимущества и недостатки данной технологии и будущей траектории его развития, позволил определить контуры. Во время пандемии преимущества и недостатки дистанционного обучения были глубоко проанализированы в труде многих авторов, также альтернативны ли эти методы дистанционного обучения во время чрезвычайного положения?! Исходя из этих трудов в нашей статье, особое внимание уделяется психолого-педагогическим основам методов дистанционного обучения. Ведь в условиях дистанционного обучения методы недостаточно охватывают познавательную деятельность психолого-физиологических процессов. Во время дистанционного обучения школьные учителя, преподаватели университетов прежде всего, ученики и студенты, учитывая их психологические особенности, необходимо создание условия для эмоционального восприятия тем. Образование без сенсорного или эмоционального восприятия лишается сильной ассимиляции. В том числе учителя и преподаватели в области психологии должны обладать определенными знаниями, так как во время больших компьютерных нагрузок студенты могут быть подвержены различным психическим отклонениям. Когда наблюдается отклонение от нормы очень важно, чтобы учителя знали как отрицательное, так и положительное направление. Роль учителя при положительных отклонениях это своевременное выявление, повышение этой тенденции затем ее усиление. При наличии отрицательных отклонений следует учитывать

причины отклонения, необходим тщательный анализ. Но как это можно осуществить между учеником и учителем через компьютер, который не сближает, а наоборот отдаляет? Как преодолеть это препятствие? Насколько это возможно? В статье для получения ответов на эти вопросы, как показывает проведенные исследования, необходимо проявить глубокое любопытство и высокую ответственность, что является показателем сублимации.

Ключевые слова: дистанционное обучение; отклонение; сублимация; формирование личности; образование; педагогика; психология.

Discrepancy (sublimation) and deviation of the personality formation process in distance education conditions

B.B. Sadykova¹, U.A. Esnazarova², A.A. Tokbergenova³

*¹Al-Farabi Kazakh National University
(Almaty, Kazakhstan)*

Abstract

Despite the successful and active delivery of video lessons and online sources during distance education, the time and conditions showed some flaws in the distance education system (DES) of Kazakhstan's educational system. These two years of using the DES at Secondary and Higher institutions enabled us to define the advantages and disadvantages of this type of teaching; revealed the possible trajectories of making some advancements and improvements in this sphere. The benefits and drawbacks of distance learning were analyzed thoroughly in the works of many authors in the course of pandemics. Those works gave rational justifications that distant education was the only alternative to traditional education in situations of emergency. In this article, we will consider the psycho-pedagogical aspects of DES, based on the previous works of the authors. Because the role of physiological and physiologic processes is often neglected in the DES. Distance education requires pedagogues of schools and universities to take into account the psychological characteristics of their students, to create comfortable conditions to acquire the materials of the lessons. It is essential to indicate that without sensory perception the effects processes—assimilating and accommodating knowledge will be lower. Along with this, pedagogues of secondary and high educational institutions must be educated in psychology, as students might encounter certain difficulties which lead to psychological disorders because of the number of tasks. Teachers must know how to identify both positive and negative types of deviation. In the case of positive deviation, the teacher's main duty is to detect it on time, and to support and reinforce. On the other hand, if the deviation is negative, they must carefully analyze the causes of the problem. However, how these processes can be executed during distance learning? Are there any possible solutions to overcome the obstacles in inconveniences of remote teaching? This article will be devoted to finding the answers to these questions by doing research work, for determining the effects of responsibility and high interests of students on levels of discrepancy in the teaching process.

Keywords: distance education; deviation; discrepancy (sublimation); personality development; education; pedagogy; psychology.

Редакцияға 16.03.2021 қабылданды